LEGĬ SUMPTUARIĬ

SAŬ

LEGĬ CONTRA LUXULUI ÎN ROMÂNIA

(MOLDOVA 1764, 1781. — VALAÇHIA 1806.)

Aceleaşĭ cause carĭ aŭ motivat în alte ţĕrĭ *legĭ contra luxuluĭ,* aŭ motivat asemenea dispoziţiunĭ şi în ţĕrile noastre. Veneaŭ vremĭ când lumea se sărăcea prin lux, — lux în îmbrăcăminte şi podoabe, lux în mese şi în petrecerĭ, lux în mobile, — şi atuncĭ Cârmuirea, Statul, credea că are drept să intervie, să puie stavilă şi frâŭ luxuluĭ. In societăţile trecute, Statul îşĭ însuşea maĭ mult drept asupra individuluĭ, decât în societatea modernă; teoria interesuluĭ public, a ordineĭ publice, mergea maĭ departe, şi legiuitorul respundea maĭ des: *interest reipublicae.*

Autoriĭ Enciclopedieĭ din 1765 ḑic: «luxul a fost în toţĭ timpiĭ subiectul declamaţiunilor moraliştilor, carĭ l'aŭ censurat cu maĭ multă asprime decât lumină, şi el este de un timp încoace obiectul laudeĭ unor politicianĭ, carĭ aŭ vorbit despre el maĭ mult ca neguţătorĭ şi mijlocitorĭ, decât ca filosofĭ şi ca oamenĭ de stat... Luxul este contrar saŭ priincios bogăţieĭ naţiunelor, întru cât el consumă maĭ mult saŭ maĭ puţin productele ţĕriĭ acelor naţiunĭ şi ale industrieĭ streine, — şi el trebue să cuprindă un numĕr maĭ mare saŭ maĭ puţin de obiecte, întru cât acele naţiunĭ aŭ maĭ multe saŭ maĭ puţine bogăţiĭ: luxul este în această privinţă pentru popoare, ceea ce el este pentru particularĭ, — adecă trebue să fie în proporţie cu mijloacele». (1)

Dar câmpul de luptă al apĕrătorilor şi al protivnicilor luxuluĭ, e nemărginit!..

De curiositate să facem în scurt istoricul legilor contra luxuluĭ în alte ţĕrĭ, şi să venim apoĭ la ale noastre.

Legiuitoriĭ vechĭ aŭ fost cu toţiĭ marĭ partisanĭ aĭ legilor sumptuariĭ: «Les anciens législateurs, ḑice un istoric, ne renoncèrent jamais au futile espoir de contenir, par des décrets en forme, l'extravagance privée, bien que l'expérience eût uniformément démontré la futilité de tels expédients». (2)

Licurg a fost cel întâiŭ legiuitor (3) care a întocmit legĭ ca se mărginească luxul meselor, al îmbrăcămінteĭ şi al vieţuireĭ. La Atenienĭ şi la Lacedemonenĭ găsim multe de aceste legĭ, — unele foarte caracteristice:

1. La un banchet nu era voie a se pofti maĭ mulţĭ de treĭ-ḑecĭ oaspeţĭ.

1) Encyclopédie des sciences, des arts et des métiers, tom. IX, pag. 763. Neufchastel, 1765.

2) Charles Merivale, Histoire des Romains sous l'Empire, tom III, pag. 172. Paris 1865.

3) La anul 884 înainte de Christos.

2. Bucătariĭ tocmiţĭ pentru un banchet trebuiaŭ să-şĭ declare numele *Ghineconomilor*. Aceştia, adecă *Γυναικονόμοι*, eraŭ funcţionarĭ publicĭ însărcinaţĭ a privighea asupra serbărelor, căsătorielor, sacrificiilor şi altor solemnităţĭ, ca toate să se petreacă după regulele statornicite. Eĭ mărgineaŭ şi toaleta femeilor, ca nicĭ una să nu se depărteze de portul prescris; orĭ-care din ele s'ar fi părut nemĕsurată, se osândea la o amendă, şi îmbrăcămintea eĭ se confisca şi se punea în esposiţie la Ceramic.

3. Nu era voie a se bé vin neamestecat cu apă, la bancheturĭ.

4. Numaĭ la sfârşitul banchetelor, se putea bea un pahar de vin curat în cinstea ḑeilor: li se închina un pahar.

5. Beţia era pedepsită cu asprime de Areopag.

6. Portul fie-căruia era hotărit, până şi portul copiilor.

7. În timp de resbel legile sumptuariĭ remâneaŭ îndatoritoare numaĭ în lăuntru satelor şi a oraşelor; dar ostaşiĭ carĭ mergeaŭ la resbel trebuiaŭ să se gătească şi să se îmbrace cu tot ce aveaŭ maĭ scump şi cu tot luxul: era cea maĭ mare serbare când se lupta cineva pentru ţara sa. (1)

În istoria dreptuluĭ roman, legile contra luxuluĭ sunt vestite, cunoscute sub numirea de *leges sumptuariae*. In limba luĭ Cicero şi a luĭ Horaţiŭ, *sumptus* saŭ *sumtus*, vra se ḑică cheltueală, desfătare, risipă, — ceea ce Virgiliŭ şi Tacit numiră *luxus*, — cuvînt care a remas maĭ în întrebuinţare. La Romanĭ aŭ fost legĭ carĭ mărgineaŭ *sumptus*, adecă luxul, în deobşte, şi în particular *sumptus epularum*, adecă luxul în mâncărĭ, în mese, în bencheturĭ.

Tribunul *Caius Orchius* a făcut o lege contra luxuluĭ (2), lege care, după numele propuitoruluĭ, se numi *lex Orchia*. Această lege mărginea numĕrul oaspeţilor la 9, însă nu mărginea şi cheltuiala meselor; ea oprea pe cetăţeniĭ romanĭ se şadă la masă cu uşile deschise, spre a nu face cheltuelĭ marĭ şi mâncărĭ multe prin ostentaţie. *Legea Fannia*, propusă de Consulul *Fannius* 32 de anĭ după legea Orchia, dispunea ca pentru o masă ordinară să nu se cheltuiască maĭ mult de ḑece *as*, iar pentru o masă solemnă, de pildă pentru serbarea Saturnalelor, maĭ mult de una sută *as* (1) Senatul opri pe orĭ-care magistrat saŭ cetăţean să cheltuiască maĭ mult de 120 de solide (*solidus*) pentru o serbare ce ar fi dat, de pildă după jocurile Megalesiane (2), şi să bea vin strein. În ḑile de rênd nu era voie a se pofti la masă maĭ mulţĭ de treĭ oaspeţĭ, iar în ḑile de serbătoare maĭ mulţĭ de cincĭ. Era oprit a se face mâncărĭ cu paserĭ îngrăşate, căcĭ aceste costaŭ scump. După 18 anĭ Senatul ordonă ca legile sumptuariĭ să se esecute în toată Italia. La cas de contravenţie se pedepsea cu amendă nu numaĭ gazda, ci şi toţĭ oaspeţiĭ.

Veni apoĭ *legea Licinia* care mărginea cheltuiala meselor după ḑile şi după ocasiĭ. Apoĭ *legea Cornelia* reînoi toate legile sumptuariĭ de maĭ nainte, şi fixà preţul victualelor. Legea *Oppia* propusă de Tribunul *Oppius*, la 215 înainte de Christos, opri pe femeĭ, fără osebire de rang şi de condiţie socială, să poarte haine de stofe multicolore, şi bijuteriĭ carĭ ar fi trecut peste greutatea de jumătate de uncie. Această lege oprea pe femeĭ de a umbla în trăsurĭ, afară numaĭ când era să asiste la vr'o serbare publică, saŭ să meargă departe de Roma, saŭ de satul saŭ oraşul unde trăiaŭ, cale cel puţin de una milă (3). Dar femeile romane se resculară cu încetul contra acesteĭ legĭ, şi după 20 de anĭ, ea fu adusă din noŭ în desbaterea Comiţiilor. Tribuniĭ M. Fundanius şi L. Valerius cerură abrogarea eĭ şi restatornicirea libertăţiĭ; Unul din consulĭ, M. Porcius Cato se opuse şi vorbi cu tărie şi cu foc pentru mănţinerea legeĭ, apostrofând femeile carĭ asediase Senatul, însă voinţa femeilor predomni, şi legea Oppia se desfiinţă. Titu-Liviŭ descrie câtă mişcare şi câtă nelinişte şi frică domneaŭ în Senat când femeile se resculară cu

1) Robinson, Tableau des mœurs, usages et institutions des Grecs, tom. I, pag. 288, 135, 344. Paris, 1837.

2) La anul 182 înainte de Christos.

1) *As* moneta care represinta unitatea valoareĭ în monetele Romeĭ antice. *As*, în ḑilele luĭ Cicero, equivala cu şease centime după moneta noastră (Anthony Rich, Dictionnaire des antiquités Romaines et Grecques, p. 58. Paris 1873).

2) *Solidus* monetă de aur care equivalează cu 15 francĭ după moneta noastră (Dureau de la Malle, Economie politique des Romains, tom. I, pag. 42. Paris 1811).

3) Mila romană = 1481 metri.

miile şi cerură revocarea legeĭ Oppia. (1) Sermaniĭ *patres conscripti!* . .

Iuliŭ Cesar opri portul hainelor de purpură şi celor cusute cu mărgăritare, învoind aceste porturĭ numaĭ uneĭ clase de persoane înalte, ba chiar şi acestora numaĭ în ḑile de serbărĭ publice. Cesar opri primblările în lectică, mod adus din Asia. Impěratul August mărgini luxul îmbrăcămintei; Tiberiŭ opri pe bărbaţĭ să poarte haine de mătase, şi Neron opri purtarea purpureĭ.

La 367, luxul urmând mereŭ, Impěraţiĭ Valentinian şi Valens opriră pe persoanele private, bărbaţĭ şi femeĭ, să poarte haine cu broderiĭ, exceptând numaĭ pe Principĭ. Eĭ opriră purtarea purpureĭ, păstrându-şĭ numaĭ lor acest drept, căcĭ maĭ nainte lumea se ruina în cheltuelĭ cu pregătirea şi portul purpureĭ. Impěraţiĭ Graţian, Valentinian şi Teodosie, opriră cu desevârşire portul de stofe aurite, fără o învoire espresă a Impěratuluĭ. La 397, 399 şi 416 se promulgară legĭ mărginitoare modeĭ de a purta haine împrumutate de prin ţěrĭ streine. La 460 Impěratul Leon opri printr'uă lege de a se împodobi bodrierele, frêele şi şelele cu mărgăritare, smaragde saŭ hiacinţĭ. Bărbaţiĭ aveaŭ voie să poarte numaĭ agrafe de aur la hainele lor, fără alt ornament. Tot prin această lege fu oprit tuturor, afară numaĭ persoanelor aflate în serviciul Impěratuluĭ, să comande ornamente de aur şi de pietre scumpe, exceptând numaĭ sculele învoite damelor şi inelele ce bărbaţĭ şi femeĭ aveaŭ voie să poarte.

În Francia, ordonanţele Sfântuluĭ Ludovic opreaŭ şi pedepseaŭ beţia, luxul şi necumpătarea. Regele Philippe le Bel, prin edictul seŭ de la 1294 opri de a se servi la o masă mare maĭ mult de douě felurĭ de bucate şi un potaj, ear la o masă ordinară maĭ mult de un fel de bucate şi un entremêts. În ḑile de post era voe numaĭ pentru douě potage cu peşte şi douě felurĭ de bucate, saŭ un potage şi treĭ felurĭ de bucate. Nu era voe a se servi într'un blid maĭ mult de un fel de carne saŭ maĭ mult de un fel de peşte. Brânza nu se socotea ca un fel de bucate.

François I, publică un edict contra beţieĭ. Printr'un edict de la 20 Ianuarie 1563, Charles IX aşeḑă preţul victualelor, şi mărgini mesele. La 20 Octobre 1573 se publică o ordonanţă prin care Regele da drept poliţieĭ să meargă şi să stea faţă pe la mese, pentru a urmări contravenţiunile, ear o ordonanţă din 18 Noembrie 1573 dă voe poliţieĭ şi judecătorilor să facă perchisiţiunile ce vor găsi cu cale pentru descoperirea contravenţiunilor.

Philippe le Bel, la 1294, opri burghesimea să aibă trăsurĭ, să poarte blane, aur şi petre scumpe. Ordonanţa Regeluĭ mărginea încă rêndurile de haine ce fie-care supus al Regeluĭ putea se aibă: Duciĭ, Conţiĭ, Baroniĭ cu 6000 livre venit pe an, şi femeile lor, nu puteaŭ se aibă maĭ mult de patru rêndurĭ, Prelaţiĭ maĭ mult de douě rêndurĭ, oameniĭ lor maĭ mult de un rênd, şi câte douě pălăriĭ pe an; Cavaleriĭ cu venit de 3000 livre şi stegariĭ saŭ nobiliĭ, nu puteaŭ avé maĭ mult de treĭ rêndurĭ de haine pe an, — ear cele-l alte persoane în proporţie. Era oprit burghesilor să ardă lumînărĭ de ceară. Ordonanţa Regeluĭ taxa preţurile materielor de îmbrăcăminte.

Carol V, la 1368, aboli moda încălţămintei cu ciucurĭ marĭ, care se ḑiceaŭ *souliers à la poulaine*.

La 1485 Carol VIII, opri portul stofelor aurite, argintiĭ şi de mătasă, şi portul hainelor de catifea.

François I, la 1543, opri pe toţĭ principiĭ, senioriĭ, gentilomiĭ şi pe alţĭ supuşĭ aĭ sěĭ de orĭ-ce stare, afară de ceĭ doĭ principĭ: *le Dauphin* şi *Duc d'Orléans,* de a purta stofe saŭ pânḑĭ ţesute cu aur saŭ cu argint, profilurĭ, broderiĭ saŭ pasmanteriĭ, de asemene catifele şi orĭ-ce alte stofe cu dungĭ aurite saŭ argintiĭ. Această ordonanţă s'a întins la 1547 de Regele Henri II şi la femeĭ, scutindu se numaĭ Princesele, damele şi domnişoarele din suita Regeluĭ şi sora Regeluĭ.

Ordonanţele din 22 Aprilie 1561 şi din 17 Ianuarie 1563 aŭ mărginit şi hotărît îmbrăcămintea, după starea şi treapta fie-căruĭ.

La 1576 Henri III, ordonă ca legile sumptuariĭ ale predecesorilor sěĭ să fie esecutate întocmaĭ.

Henric IV, la 1599, 1601 şi 1606 promulgă legĭ sumptuariĭ.

Ludovic XIII, publică legĭ sumptuariĭ la 1613, 1633, 1634, 1636 şi 1640.

Ludovic XIV mărgini luxul mobilelor, al hainelor şi al trăsurilor, prin ordonanţele şi edictele sale din 1644, 1656, 1660, 1661,

1) Tit. Liv. Histor. Roman. libr. XXXIV cap. I—VIII.

1663, 1664, 1667, 1672, 1687, 1689, 1700 şi 1704(1).

Englezii aŭ avut şi eĭ legĭ sumptuariĭ, dar le abrogară pe toate prin statutul I al Regeluĭ Jacques I (1603). Camden scrie sub Carol IV, luxul încălţămînteĭ fu atât de mare, în cât se votă o lege prin care se opri bărbaţilor să poarte încălţăminte maĭ largă de şease ţolurĭ la degete. Hainele eraŭ atât de scurte, după modă, în cât Regele Eduard IV, prin statutul sĕŭ XXV, ordonă ca persoanele de o condiţie maĭ jos de Lorḑĭ, să poarte haine aşa de lungĭ, în cât să-şĭ poată acoperi şeḑutul stând în picioare(2).

Veneţia ajungênd la o stare de lux nemĕsurată şi nepomenită, — în cât averile se stingeaŭ din ḑi în ḑi, — aŭ trebuit se intervie legĭ aspre sumptuariĭ, spre a scăpa averile de risipă totală. Senatul se îngriji des de această stare de lucrurĭ, şi se sili prin toate chipurile «să pună stavilă, între alte, relelor şi desfrênatelor ţintirĭ ale croitorilor carĭ schimbaŭ moda de patru orĭ pe an şi pregăteaŭ ruina familielor», — cum se esprimă chronicariĭ. La 1658, Senatul publică o lege contra luxuluĭ, şi espunerea de motive ḑicea că: «luxul şi deşertăciunea se dedaŭ la cele maĭ marĭ escese, în cât desfrêul risipeşte averile». La 1781 Marele Consiliŭ cerea de la Senat să chibzuiască mĕsurĭ aspre spre a opri risipa nesocotită a averilor. Maĭ multe decrete opriră portul rochielor de mătasă şi cu ornamente, al rochielor lungĭ trenante, maşoanelor de pieĭ rare, stofelor şi voalurilor cusute cu aur sau cu argint, mânecilor lungĭ deschise şi atârnate, colietelor de smalţ, agate, coraline şi spilcĭ de aur, dantelelor fabricate în ţĕrĭ streine, brandeburgurilor şi gulerilor împodobite cu petre scumpe, colţunilor Englezeştĭ, mânuşelor împodobite cu fir şi cu mărgăritare, şi evantalurilor de metal preţios. Se decretară pedepse cumplite contra neguţitorilor carĭ vindeaŭ pe ascuns cordele, adecă panglice, de mătasă şi de satin, şi stofe şi dantele aduse din streinătate. În *Promissioni* Ducale se prevedeaŭ regule contra luxuluĭ şi se mărginea îmbrăcămintea Dogareselor, — pentru ca aceste să dea celorlalte patriciane pilda unuĭ lux moderat.

Chiar gondolele aŭ dat loc la un lux desfrênat. În secolul XVI se făceaŭ gondole cu botul (proue) de aur, cu cabine îmbrăcate cu mătasă şi cu satin, tapisate, garnisite cu toată eleganţa, cu micĭ piramide şi cu ornamente. Se publicară legĭ aspre pentru mărginirea acestuĭ lux. Dar toate aceste mĕsurĭ, spun chronicariĭ, nu izbuteaŭ nicĭ să stingă setea luxuluĭ, nicĭ să pună stavilă la risipa averilor(1).

Nu de mult Ungaria, la 1844, şĭ-a impus spontaneŭ un fel de lege sumptuarie. Toţĭ Unguriĭ se îmbrăcară numaĭ cu postav de ţară, ca să închidă calea productelor streine, şi ca să aţîţe desvoltarea industrieĭ naţionale: *Véd-egylet* înfiinţat la 1844(2).

Legile sumptuariĭ nu maì sunt astăḑĭ decât o amintire istorică în ţĕrile înaintate; ele însă trec în impositele asupra obiectelor de lux. Legile sumptuariĭ aŭ pregătit calea acestor imposite carĭ se împlinesc în toate ţĕrile,

Se vede din hârtiĭ vechĭ, că şi la noĭ, în Moldova şi în Valachia, Domniĭ şi Adunĭrile se gândiră, în maĭ multe rêndurĭ, să ia mĕsurĭ pentru mărginirea luxuluĭ. Luxul în îmbrăcăminte şi în traiŭ se întroducea, după vremĭ, şi la Românĭ, adus din Bizanţa, din Veneţia, din Polonia şi în sfirşit din Francia. Veneţia a fost mult imitată de Românĭ şi în lux, ca şi în cârmuirea ţĕriĭ, de oare ce Vodă Dimitrie Cantemir ne ḑice că: «Domniĭ noştriĭ urma după pilda Senatuluĭ Veneţieĭ, cel slăvit pentru înţelepciunea ocârmuireĭ»(3). Drumul de la Moldova la Veneţia se făcea în 30 de ḑile, şi vasele neguţitorilor Veneţianĭ aduceaŭ la porturile noastre, între alte obiecte, fel de fel de obiecte de lux(4). Curţile Domnilor şi ale boerilor noştri, îmbrăcămintea lor şi a femeilor lor, multe obiceiurĭ chiar, se întîmpină aceleaşĭ ca şi la Veneţia.

Chronicariĭ noştri ne vorbesc de multe orĭ despre luxul în vieţuire. De multe orĭ decĭ Cârmuitoriĭ Moldoveĭ şi aĭ Valachieĭ se gân-

1) Veḑĭ pre larg despre toate aceste: Encyclopédie des sciences, des arts et des métiers, tom. IX, pág. 343. 672—675. Neufchastel, 1765.

2) Encyclopédie, tom XV, pag. 343.

1) P. G. Molmenti, La vie privée à Venise, pag. 394—413. Venise, 1882

2) Maurice Block, Dictionnaire général de la politique, tom. II, pag. 231. Paris 1864.

3) Cantemir, Descrierea Moldoveĭ, Cap. XIV, pag. 223.

4) Cantemir, descrierea Moldoveĭ. . . .

diră, se vede, și se încercară să mărginească luxul. Scrie Chronicarul Moldoveĭ Enaki Kogălniceanu, că la 1764, Grigorie Alexandru Ghika Voevod Domnul Moldoveĭ, «vĕḑênd aicĭ în Iașĭ o mândrie la pămîntenĭ, purtând fieşte-care cumaşurĭ scumpe, și blane, care nu era fieşte-care harnic de agonisire după straele c[illegible]a, și sta Domnul de gândea ce agonisită(1) poate ca să le dea, ca să cuprindă cheltuiala lor, și nu putea găsi cu gândul Măriei Sale, și cunoștea că *se sting cu straele lor și a femeilor,* și sta de se mira ce va face. Socotea ca *să le dee poroncă să nu poarte fieşte-ce strae*, dar ear se lăsa, căcĭ mulțĭ putea ca să nu ție acea poruncă în seamă, și apoĭ trebuea să se pedepsească, și să se arĕte Domnul rĕŭ către norod. Dar socoti Domnul și și-aŭ făcut singur Maria Sa un rĕnd de strae de postav livade și giube, și într'o ḑi făr' de veste aŭ eșit îmbrăcat cu ele la Divan, care într'aceiașĭ ḑi vĕḑênd oamenii Măriei Sale s'aŭ rușinat cu toțiĭ, căcĭ luase și eĭ oare-care învĕțătură de la pămîntenĭ, — și așa peste douĕ, treĭ ḑile aŭ început și eĭ fieşte-care a pune livadele de postav și giubele. Aceste vĕḑênd boeriĭ pămîntenĭ, aŭ început și eĭ a-șĭ face; și așa în scurtă vreme *s'aŭ ridicat acea cheltuială nebunească a straelor,* ne ḑicênd Domnul nimăruĭ nimica; însă mulțumea Domnuluĭ că aŭ făcut una ca aceasta, căcĭ *mulțĭ remăsese săracĭ, ales din ceĭ ce era însurațĭ*» (2). Apoĭ Grigorie Ghika Voevod pe care chronicariĭ noștri îl numesc: «*Domn întreg la toate, plin la minte, învĕțat, știutor de toate trebile cum va purta,* aŭ socotit că se va putea, ca să facă postav aicĭ în țară, și îndată aŭ scris printr'alte țĕrĭ, pe la prietenĭ în țara Leșască și în țara Nemțească de i-aŭ trimis vr'o doĭ meșterĭ, ca să vadă locul și apele, și să vorbească cu eĭ, că de se va putea să facă chirhana, adecă postăvărie. Și așa trimițêndu-ĭ aŭ vorbit cu eĭ, dându-le și oamenĭ de i-aŭ purtat peste tot locul, de aŭ vĕḑut locurile și apele; și din toate locurile le-aŭ plăcut la *Chipărești* unde intră Bahluiul în Jijiea, care este și Jijiea ezită, căcĭ era și morile uneĭ mânăstirĭ Hrișcăĭ, care măcina făină. Maĭ adusu-le-aŭ și lână de tot felul de oĭ marĭ și de cârlanĭ de le-aŭ arĕtat, ḑicênd că se poate. Și așa puind Domnul de le-aŭ înscris toate câte trebuea, fieşte-care lucru, madem cu prețul eĭ, aŭ primit Domnul ca să cheltuiască o sumă de banĭ, să facă acele toate câte trebuesc, grăind și cu meșteriĭ ce să le dea pentru osteneala și munca lor, făcêndu-ĭ de aŭ scris și aŭ venit și alțiĭ, aducêndu-le toate meșteșugurile. Atuncĭ aŭ pus Domnul de aŭ cumpĕrat acele morĭ de la Chipăreștĭ, și aŭ orênduit boerĭ credincioșĭ a Măriei sale, dându-le si câțĭ banĭ le-aŭ trebuit ca să cheltuiască dimpreună cu meșteriĭ, să facă toate cele trebuincioase, după cum vor arĕta meșterii că le trebue. Și isprăvindu-se aceste toate, și strîngênd și lână, s'aŭ apucat de lucrul postavului și aŭ început a face fel de fel de postav, și aŭ făcut și o blană de postav prea frumoasă, de aŭ trimes'o la Impĕrăție la Sultanul Mustafa peșcheș, ca să vadă ce odor s'aŭ făcut acestuĭ pămînt. Acest lucru aŭ remas o pomenire pămîntenilor, căcĭ nu maĭ făcuse altă dată în țară, și se bucura cu toțiĭ» (1).

La 1781, Constantin Moruz Voevod, Domnul Moldoveĭ, luă mĕsurĭ contra luxuluĭ ce ruina societatea. El promulgă o carte legislativă cu Mitropolitul Moldoveĭ Gavriil, cu Patriarchul Ierusalimuluĭ Avramie ce se afla atuncĭ în Iașĭ, și cu Episcopul de Roman Leon, prin care, între alte dispozițiunĭ contra luxuluĭ, se da anatemeĭ toțĭ Moldoveniĭ și Moldovencele, carĭ în viitor ar purta haine de stofe cusute cu aur saŭ cu argint. Această carte scrisă în limba românească, s'a tipărit în tipografia Mitropolieĭ Moldavieĭ din Iașĭ, în 14 file în 4⁰ în pomenitul an 1781 și s'a împărțit prin toată țara(2). De aceste cărțĭ se păstrează încă în Moldova.

În Valachia aŭ urmat din vreme în vreme dispozițiunĭ contra luxuluĭ. Una din aceste s'a propus la 1806 în Obșteasca Adunare de marele Ban Dimitrie Ghika. În acea vreme trăia în Valachia un profesor învĕțat, anume Polizu Conto, preot, de neam din Ianina, care stătuse mulțĭ anĭ la Viena, în calitate de preot la biserica Grecească de

1) *Agonisita* vrea se ḑică: avere, venit.

2) Letop. Moldoveĭ, tom. III, pag. 262.

1) Letop. Moldoveĭ, tom. III, pag. 236.

2) Melchisedek, Chronica Romanuluĭ tom. II, pag. 109—110. Andreas Wolf, Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau, tom. II. pag. 199. Hermanstadt 1805.

acolo, ear în urmă, venind în Valachia, a petrecut maĭ mulţĭ anĭ în Bucureştĭ şi în Ploeştĭ, în ḑilele Domnuluĭ Valachieĭ Constantin Alexandru Ipsilant Voevod, căruia i-a închinat o frumoasă odă, pe care o tipări la Viena la 1805. Polizu Conto era un bărbat foarte erudit, filolog şi poet, elenist şi latinist de frunte, cunoscĕtor de limba Germană şi Franceză. El a lăsat maĭ multe scrierĭ, tipărite unele la Viena, altele la Buda, ear altele la Bucureştĭ. Polizu Conto este cunoscut chiar între literaţiĭ Apusuluĭ(1). Una din scrierile luĭ Polizu Conto, scrisă în versurĭ, tipărită la Bucureştĭ, este următoarea:

ΗΘΙΚΑΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑΙ
τοῦ ἐν ἱερεῦσιν ἐλλογίμου διδασκάλου
Κυρίου Πολιζώη Κοντοῦ
Ἐπὶ τῆς κατὰ Πλοέστιον διατριβῆς αὐτοῦ.
Προσφωνηθεῖσαι
τῷ πανιερωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ Ἁγίῳ Μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας Κυρίῳ Κυρίῳ Διονυσίῳ.
Ἐκ τοῦ ἐν Βουκερεστίῳ νέοσυστάτου τυπογραφείου 1820.

adecă:

Cugetărĭ morale
ale învĕţatuluĭ preot şi profesor
Dumnealuĭ Polizoi Conto
În ḑilele petrecereĭ sale la Ploeştĭ
Închinate Prea-sfinţituluĭ şi de Dumneḑeŭ înălţatuluĭ sfânt Mitropolit al Ungro Vlachieĭ,
Kirio Kir Dionisie.
În tipografia noŭ-înfiinţată din Bucureştĭ
1820.

Într'o parte din această scriere, foarte rară de găsit, profesorul Polizu Conto istoriseşte cum în ḑilele luĭ Vodă Ipsilant (la anul 1806) s'a propus în Obşteasca Adunare a Valachieĭ o lege contra luxuluĭ. Povestirea din pomenita carte care istoriseşte despre aceasta este intitulată:

Περιγραφὴ προμηθείας τοῦ Μακαρίτου φιλοπάτριδος καὶ φιλοχρίστου ἄρχοντος Μπάνου Δ. Γκίκα, διὰ προβλήματος ἐπὶ ἔτους 1806. Ἐν Βουκουρεστίῳ.

adică:

Descrierea prevedereĭ reposatuluĭ iubitor de patrie şi iubitor de Christos boer Ban D. Ghika, prin propunerea sa din anul 1806 la Bucureştĭ.

Eată cum istoriseşte despre aceasta Polizu Conto(1):

«Banul Dimitrie Ghika boer bĕtrân, stâlp al ţĕriĭ, era mare duşman luxuluĭ, şi în unire cu Vodă Ipsilant el făcù o lege contra luxuluĭ. Banul Dimitrie Ghika era cinstit de toţĭ Domniĭ, şi boeriĭ şi ţara îl iubeaŭ şi-l cinsteaŭ.

«Banul Dimitrie Ghika ajuta pe toţĭ cu vorba şi cu fapta, ajuta pe ceĭ asupriţĭ, scăpa pe săracĭ, mângâea pe ceĭ întristaţĭ şi era mare apĕrător al ţĕriĭ şi mare patriot. Boerul Dimitrie Ghika avea mare grijă ca să dărâme luxul din ţară, care ruina familiile, căcĭ pe atuncĭ marĭ şi micĭ se desfătaŭ în butcĭ(2), blane de samur şi şalurĭ, ca nicĭ-uă-dată. Veniturile nu maĭ ajungeaŭ şi oameniĭ se ruinaŭ. Nu maĭ ajungea venitul moşielor pentru gătelele (toaletele) boerilor, pentru mobilele, şi pentru gătelele bărbaţilor şi ale femeilor, şi din pricina aceasta veneaŭ nevoĭ, scandalurĭ în familiĭ, se stricaŭ case, şi spre a-şĭ îndestula nevoile, toţĭ împresuraŭ pe Domn să le dea slujbĭ, şi apĕsaŭ bietul popor care suspina şi suferea toate. Banul Dimitrie Ghika, în înţelegere cu Vodă Ipsilant, adună decĭ pe boeriĭ ţĕriĭ în Obştească Adunare, şi le ţinu următoarea cuvîntare: «Iubiţĭ boerĭ! să facem o lege, *după pilda morală a străbunilor noştri,* pentru fericirea Patrieĭ. Noĭ boeriĭ ceĭ marĭ se lepădăm de astă-ḑĭ samurul, ca să fie ruşine celor micĭ şi tinerĭ de a-l maĭ purta şi de-aşĭ mânca averile. Lasă să poarte hainele de lux Rigealiĭ(3) şi Beiĭ ceĭ slăviţĭ şi marĭ, ca să se deosebească de mulţime. Noĭ însă să fugim de blăstematul şi asupritorul lux, pentru binele obştesc al ţĕriĭ. Să purtăm nafe, pelcicŭ de miel; în loc de mătăsăriĭ, bumbacul poate să ne îmbrace tot aşa de bine. Să

1) Veḑĭ *Παπαδόπουλος-Βρετὸς, Νεοελληνικὴ φιλολογία,* tom. II, pag. 281, 94, No. 241, — pag. 95. No. 242, — pag. 102, No. 271 şi 348, — pag. 127, No. 351, şi pag. 137, No. 388, Athenae 1857. — G. Chardon de la Rochette, Mélanges de critique et de philologie, tom. II, pag. 73, Paris 1812. — Lettres de Bast à Boissonade, pag. 209. Paris 1803.

1) Op. laud. pag. 22—26.

2) Butcă, vrea se ḑicĭ caretă.

3) Curtesaniĭ Sultanuluĭ.

facem lege ca nicĭ un boer să nu maĭ poarte cumasurĭ (stofe) aurite Asiatice. Prin alte ţĕrĭ, oamenĭ foarte marĭ, se îmbrac toţĭ în haine modeste, şi sunt vestiţĭ numaĭ prin renumele lor. Noĭ boeriĭ cari suntem în capul ţĕriĭ, trebue să ne îngrijim de interesul obştesc. E destul un caftan modest de boerie căpĕtat cu cinste, ca şi pămînteanul şi streinul să fie de neam mare şi nobil. Numaĭ oameniĭ de nimic adună bogăţiĭ şi trăesc cu strălucire, ca să sperie pre ceĭ orbĭ, ca nişte netrebnicĭ şi parveniţĭ. — Propunerea Banuluĭ Ghika, stâlp al ţĕriĭ, se sprijini îndată cu entusiasm de treĭ boerĭ patrioţĭ, şi Adunarea hotărî a se supune legea luĭ Vodă Ipsilant, spre a se întări. Prin această lege se scăpa patria de peire şi se punea stavilă la obşteasca risipă a luxuluĭ. Prin această lege se punea stavilă la multe scandalurĭ între ceĭ căsătoriţĭ, se punea stavilă la câştigurile mârşave ale cămătarilor şi la risipa caselor boereştĭ. Din nenorocire însă, această lege se împiedecă în calea eĭ făcĕtoare de bine, căcĭ întîmplărĭ cumplite şi invidia soarteĭ aduseră în acest an (1806) anomaliĭ nenorocite, şi aşa binele obştesc a remas neîndestulat. Vaĭ! cine poate sta împrotiva soarteĭ!.. cine poate sta împrotiva nestatornicieĭ lucrurilor omeneştĭ!..»

Intîmplările de care se vaită, sfârşind, Polizu Conto, aŭ fost următoarele:

Constantin Alexandru Ipsilant se sui pe tronul Valachieĭ în ḑiua de 14 Octobrie 1802. Acest Domn a fost un bun administrator, generos şi drept; însă ḑilele Domnieĭ sale aŭ fost pline de nenorocirĭ. Chiar în ḑiua când intra la Domnie, adecă la 14 Octobrie 1802, un cutremur cumplit prefăcù mare parte din Bucureştĭ, cu vechea Curte Domnească, în ruine. Veniră şi alte nenorocirĭ, una după alta: invasia groaznicululĭ Pazvantoglu, resculat contra Sultanuluĭ, invasie care se mărgini, şi Pazvantoglu se retrase peste Dunăre, numaĭ în faţa demonstraţiuneĭ Austriacilor că vor porni contra luĭ; apoĭ o iarnă grea cum nu se maĭ pomenise; apoĭ un mare foc, întîmplat la 28 August 1803, care prefăcù o parte a Bucureştilor în cenuşe; apoĭ o inundaţie cumplită la 1804. Constantin Vodă Ipsilant era partisan al Ruşilor de pe când era âncă mare Dragoman, şi sta în relaţiĭ secrete cu ambasadorul rus Italinski şi în corespondenţă directă şi intimă cu Marele Duce Constantin Pavlovicĭ pe care-l cunoştea personal şi era prieten cu el. Constantin Vodă Ipsilant sta încă în legăturĭ intime cu Voevodul Serbieĭ Cara-Gheorghi, saŭ Gheorgi-Cerniĭ, şi cu paşa de Rusciuc Tersenicli-Aga. Dar de o dată se pomeneşte în Bucureştĭ, la 1805, cu Generalul Sebastiani, rênduit Ambasador la Constantinopoli de Napoleon I, care trecea prin Bucureştĭ la Ţarigrad. Vodă Ipsilant primi pe Sebastiani cu mare pompă şi cu strălucire. Sebastiani îĭ recomandă în secret, din partea lui Napoleon I, să se lase de politica rusească, căcĭ de nu, va fi prigonit de el şi resturnat. Dar Vodă Ipsilant respundea evasiv. Sebastiani ajuns la Constantinopoli, începu îndată a prigoni pe Ipsilant, denunţându-l Sultanuluĭ; dar ministrul Rusieĭ Italinski, îl protegea făţiş şi se lupta cu putere pentru el. Alexandru Ipsilant Voevod, tatăl luĭ Constantin Vodă, care locuea la Constantinopoli, îĭ scriea despre toate aceste, sfătuindu-l să se păzească, şi maĭ bine să demisioneze de la Domnie, în faţa urgieĭ luĭ Napoleon I. Într'o ḑi, Vodă Ipsilant, primi ştire că prietenul seŭ paşa de Rusciuc fu ucis într'o clipeală şi fără veste, din porunca Sultanuluĭ; ear tot odată i se anunţa din Constantinopoli că Sultanul iscălise un firman de destituire şi de urgie contra luĭ şi că un trimis al Sultanuluĭ pleacă în mare taină la Bucureştĭ, să-ĭ iea Domniea şi capul. Trimisul Sultanuluĭ venea tiptil, îmbrăcat în haine proaste cu suita sa. În ḑiua de 16 August 1806, treĭ ore înainte de a sosi turcul, la ameaḑă, intră grabnic în Curtea Domnească din Bucureştĭ un curier al ministruluĭ rus, cu scrisoare autografă de la Italinski către Vodă Ipsilant, vestindu-l despre toate. Ipsilant porunci îndată să tragă trăsurile Domneştĭ, să puie caiĭ, se încarcă cu Doamna şi cu copiĭ seĭ, chiemă în grabă pe boeriĭ Divanuluĭ şi le spuse că împrejurărĭ grave cerênd ca el să plece pentru câte-va ḑile, le încredinţează lor cârmuirea ţĕreĭ până la întoarcerea sa. De când cu ameninţarea luĭ Sebastiani, Vodă Ipsilant ţinea în Curte garda sa şi luase mĕsurĭ ca, la o primejdie, să poată pleca îndată. Acum garda domnească, care parte îl încunjurase, parte mergea înainte şi parte îl urma, era de şeapte sute de călăreţĭ; înainte mergeaŭ Cazaciĭ Domneştĭ cu suliţele rădicate, un corp de Harvaţĭ cu săbiile goale,

apoĭ urmaŭ Arnăuţiĭ şi Topci-başa, adecă şeful artilerieĭ, cu treĭ tunurĭ. Domnul şi garda sa străbătură uliţele Bucureştilor şi eşiră din oraş, în fuga mare, ear în trecerea sa, Vodă zări şi cunoscu, intrând în oraş, pe trimisul Sultanuluĭ cu oameniĭ seĭ, care vĕ-ḑênd pe Vodă Ipsilant fugênd şi încunjurat de atâta străşnicie şi putere, nu-şĭ putu opri un suspin de desnădejduire, cugetând la mânia Sultanuluĭ că n'a isbutit.

Vodă Constantin Ipsilant, tăbărî noaptea întâia la Afumaţĭ, a doua la mânăstirea Sinaia, ear a treia ḑi trecù hotarul la Braşov. De la hotar el trimise înapoĭ garda sa la Bucureştĭ, şi de la Braşov îşĭ urmă în linişte călĕtoria şi pribegi în Rusia.

Sultanul furios aruncă în temniţă pe Alexandru Ipsilant Voevod, tatăl luĭ Constantin Vodă, şi peste treĭ ḑile îĭ tăiă capul şi-ĭ confiscă toată averea; ear pe ginerile luĭ Constantin Vodă, care era Capu-Kehaïa la Constantinopoli, adecă pe marele logofĕt Alexandru Manu, îl ţinu închis cât-va timp, dar apoĭ îĭ dărui viaţa, după mijlocirile maĭ multor Paşale influenţĭ, dar îĭ luă toată averea sa, lăsându-l sărac lipit pămîntuluĭ. (1)

Aceste sunt anomaliile din 1806, la care face alusie profesorul Conto, anomaliĭ din pricina cărora, legea contra luxuluĭ propusă de Marele Ban Dimitrie Ghika, şi primită de Obşteasca Adunare şi de Domn, a rĕmas în nelucrare.

1) *Φωτεινὸς Ἱστορία τῆς Δακίας*, tom. II, pag. 447—476. Viena 1818.

ALEXANDRU PAPADOPUL CALIMACH.